

Program proti šikanování

1. Cíl

předcházet výskytu šikanování u žáků školy (případně snížit výskyt šikany), zajistit dostatek informací a zvyšovat odolnost vůči tomuto jevu, poradenství a včasnou intervenci v případě výskytu šikany ve škole, určen pro žáky, pedagogy i rodiče

2. Zajištění programu

Personální zajištění, zodpovědnost: preventivní tým (MP+VP), vedení školy

Zajištění informovanosti o tomto programu formou:

pracovní porada (ústně), nástěnka sborovny, disk R:\, školní web (písemně)

Období: 2013-14 – součást MPP

3. Legislativní východiska

- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování ve školách a školských zařízeních, čj. 22294/2013-1
- Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, čj. 20 006/2007-51
- Metodické doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, čj. 21291/2010-28
- pravidla chování viz školní řád

4. Základní pojmy

šikana, projevy, příznaky, (doporučená literatura nacházející se v knihovně VP v příloze č. 1)

• Šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašit žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či třídní či jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. Šikana je zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných fázích vyskytuje v téměř každé škole, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Důraz je nutné zaměřit na vytváření dobrých vztahů uvnitř třídních kolektivů, zabývat se jimi ještě před vznikem šikanování. Na prevenci šikany by měli pedagogičtí pracovníci spolupracovat a při řešení jednotlivých případů postupovat podle předem dohodnutých postupů (viz dále).

- **Fyzická agrese, přímá, nepřímá** (fyzické útoky, ničení a poškozování věcí oběti, vydírání, krádeže, sexuální obtěžování až zneužívání)
- **Verbální šikana, přímá, nepřímá – psychická šikana** (slovní útoky v podobě nadávek, pomluvy, ponižování, vyhrožování, kyberšikana – děje se pomocí informačních a komunikačních technologií: SMS, e-mailů, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky - zejména sociální sítě a instant messaging, apod.)
- **Smíšená šikana** - kombinace psychické a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.)

5. Znaký šikanování

1. Nepřímé (varovné) znaký šikanování

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Mívá zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Na těle má odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízřůsobovací konflikty nejsou vzácností!

2. Přímé znaký šikanování

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívky, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtka na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávisným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem
- Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.
- Žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděností, omlouváním učitelům apod.

6. Upozornění pro rodiče, čeho si mohou všimnat (příklady)

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávalo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Zvyšuje se nechuť jít ráno do školy, zvláště když dříve mělo dítě školu rádo. Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach.
- Ztrácí chuť k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy se vrací nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové - agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu.
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad.
- Zmínky o možné sebevraždě.
- Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody – např. opakovaně říká, že je ztratilo, příp. doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.

- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčitě bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma.
- Svě zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

7. Co zahrnuje PPŠ

a) Preventivní aktivity:

Preventivní programy, náplň předmětu Výchova člověka, Výchova k občanství, třídnické hodiny, vhodně zařazeno do běžných vyučovacích hodin, celoškolské projekty, mimoškolské aktivity (viz strategie, MPP)

b) Postupy školy v případě výskytu šikany:

1. V případě **podezření na šikanování** spolupracuje pedagog s ostatními pedagogy, zajišťuje bezpečné prostředí pro případnou další činnost, zahájí pedagogický pracovník neprodleně zjišťování okolností případné šikany, spolupracuje se školním metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje o případu ředitele školy.
2. **Vyšetřování prokázané šikany**

a) Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany
2. rozhovor s těmi, kteří na šikanu upozornili, a s oběťmi
3. nalezení vhodných svědků
4. individuální, eventuálně konfrontační rozhovory, se svědky (nikoliv konfrontace oběti a agresorů)
5. zajištění ochrany obětem
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru
 - a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
 - b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
7. realizace vhodné metody
 - a. metoda usmíření
 - b. metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)
8. třídní hodina
 - a. efekt metody usmíření
 - b. oznámení potrestání agresorů
9. rozhovor s rodiči oběti
10. třídní schůzka
11. práce s celou třídou

b) Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování

1. První (alarmující) kroky pomoci
 - a. Zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany
 - b. Bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí

2. Příprava podmínek pro vyšetřování
 - a. Zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy
 - b. Zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi
 - c. Pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře)
 - d. Oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičů
3. Vyšetřování
 - a. Rozhovor s obětí a informátory
 - b. Nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků
 - c. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky
 - d. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi)
4. Léčba

Metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny

8. Krizový plán školy

1. Prvotní reakce školy

- **Okamžitá ochrana oběti** – žáka co nejdříve předat rodičům, kteří budou seznámeni s tím, co se stalo, než se rodiče do školy dostaví, může být tento žák přemístěn dle závažnosti případu do jiné místnosti (kabinet, ředitelna), kde je zajištěn dohled dospělé osoby – vyjádří podporu a pochopení oběti.
- **dohoda o vzájemné informovanosti mezi rodiči a školou** (rodiče – podání příp. zprávy o specializovaném vyšetření žáka, škola – seznamování s průběhem řešení případu)
- **Oddělení agresorů** od kolektivu ostatních žáků ve třídě – bezprostředně po zjištění šikany, aby nemohli ovlivnit svědky.
- **Rozhovory se svědky** (výpovědi všech žáků jsou pečlivě zaznamenány) – zaznamenání výpovědí musí být jasné a přesné. Je nutno zjistit:
 1. Kdo je oběť
 2. Kdo je agresor
 3. Kde šikana trvá
 4. Jakou formou
 5. Jak dlouho trvá
 - Zjištění **poznatků ostatních žáků** ze třídy.
 - Individuální **rozhovory s agresory**.
 - **Zaslání dopisu rodičům aktérů šikany**, aby se dostavili k v určenou dobu k jednání do školy.

2. Seznámení pedagogů školy s případem šikany

- Na mimořádné schůzce svolané ředitelem školy po zjištění všech faktů okolnosti případu jsou **všichni pedagogové seznámeni s celým případem**.
- Jak k případu došlo, jak byl zjištěn, jak se vyšetřuje, jaké výchovné opatření vedení školy navrhuje a **jak se bude dál pracovat s klimatem této třídy**.
- **Pedagogové odsouhlasí výchovné opatření pro agresory šikany**. Z porady je vyhotoven zápis, kde je dohodnut jasný postup školy.
- **Školní metodik prevence následně znovu upozorní všechny pedagogy** na existenci MP MŠMT Čj.: 24246/2008-6, doporučí jej k opětovnému prostudování.
- Vyzve pedagogy, aby využívali např. monitorování chování žáků o přestávkách nejen ve třídách, ale především v odlehlých prostorách areálu školy.
- Při výskytu jakéhokoli náznaku takového chování mají učitelé okamžitě informovat vedení školy a ŠMP či VP.

3. Individuální schůzky rodičů aktérů celého případu (agresorů, oběti)

- **Schůzky rodičů agresorů budou probíhat jednotlivě** za přítomnosti, výchovného poradce, školního metodika prevence, příp. zástupce vedení školy, třídního učitele.
- Je vhodné, aby se na schůzku dostavili pokud možno oba rodiče žáka.
- Rodiče jsou seznámeni s celým případem a výchovným opatřením, které bude agresorovi ze strany školy uděleno.
- **Je zhotoven zápis z jednání**, který obdrží jak škola, tak rodiče. Zápis z jednání je stvrzen podpisem obou jednajících stran.
- **Rodičům je nabídnuto případné specializované vyšetření žáka.** (např. PPP, SVP) Záleží na závažnosti a okolnostech případu.
- Následně proběhne **schůzka s rodiči oběti**, kteří budou také velmi podrobně **seznámeni s řešením případu a s výchovnými opatřeními**, které škola učinila k nápravě situace. Také tito rodiče obdrží podepsaný zápis z jednání.
- **Zúčastnění rodiče budou seznámeni s dalšími postupy školy** v rámci ošetření vztahů mezi žáky ve třídě (odborná pomoc – etoped, uskutečnění dlouhodobého prožitkového programu odbornou institucí pro tuto třídu

4. Mimořádné třídní schůzky rodičů (důležité je načasování schůzek, po udělení výchovných opatření)

- Je v kompetenci vedení školy, zda **proběhnou třídní schůzky s rodiči** na celé škole, nebo ve třídách, u nichž mohou nastat podobné potíže, či jen ve třídě, v níž se šikana vyšetřovala.
- Na schůzce jsou **rodiče obecně seznámeni s případem**, průběhem vyšetřování a následným ošetřením vztahů např. odbornou institucí.
- Rodiče **jsou seznámeni s přímými a nepřímými znaky šikany**, mají možnost získat kontakty odborných institucí, které se šikanou zabývají, na schůzce může být přítomen odborný pracovník, který zodpoví případné dotazy rodičů.
- **Rodiče jsou ubezpečeni**, že se **škola** snaží tomuto soc. nežádoucímu jevu předcházet a pokud je zjištěn, **umí jej kvalitně vyřešit.**

5. Třídnická hodina pro žáky

- **Žáci školy jsou obecně informováni o případu a vyřešení šikany** na škole, mají možnost formou dotazů ve Schránce důvěry se informovat podrobněji o šikaně.
- Třídními učiteli jsou žákům opětovně připomenuty varianty přímých a nepřímých znaků šikany a to přiměřeně ke svému věku.
- **Jsou opětovně informováni o možnosti kam se obrátit, pokud budou oni svědky nebo oběti šikany** (VP, TU, ŠMP, rodiče, Schránka důvěry, tel. kontakt na krizové linky – nástěnka ve škole.)

6. Návrh výchovných opatření

- **Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, snížení známky z chování**
- **Převedení do jiné třídy, pracovní či jiné výchovné skupiny**
- **Doporučení rodičům oběti i agresorů návštěvy v ambulantním oddělení střediska výchovné péče pro děti a mládež (SVP)**
- **V mimořádných případech se užijí další opatření:**
 - Doporučení rodičům na **dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP**, případně doporučení realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místě příslušném diagnostickém ústavu.
 - **Podání návrhu orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení řízení** o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
 - **Vyrozumění policejního orgánu**, došlo-li k závažnějšímu případu šikanování.
- Školské zařízení řeší tuto problematiku na základě opatření ve výchově, systému hodnocení svěřence zařízení popř. programu rozvoje osobnosti dítěte.
- **Oběti i agresoru šikanování se doporučuje nabídnout psychoterapeutickou péči PPP nebo jiného poradenského pracoviště.**
- **Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem**

25. 9. 2013

Vypracovali:

Dagmar Bodláková

Tomáš Hanousek

Marie Nováková

Martina Jaglařová

Příloha: Doporučená literatura a webové zdroje k tématu Šikana

- P. Kopřiva: Respektovat a být respektován (AISIS)
- J. Valenta: Osobnostní a sociální výchova (AISIS)
Učíme se komunikovat (AISIS)
- Z. Šimanovský: Hry pro rozvoj zdravé osobnosti (PORTÁL)
- T. Koten: Škola? V pohodě (HNĚVÍN)
- M. Kolář: Bolest šikanování (PORTÁL)
- P. Říčan: Agresivita a šikana mezi dětmi (PORTÁL)
- H. Kasíková: Učíme (se) spolupráci spoluprací (AISIS)
- P. Kříž: Kdo jsem, jaký jsem (AISIS)
- G. Serfontein: Potíže dětí s učením a chováním (PORTÁL)
- L. a R. Eyrovi: Jak naučit děti hodnotám (PORTÁL)

Minimalizace šikany (Nadace O₂)

Společenství proti šikaně, www.sikana.org

E-nebezpečí pro učitele, www.e-nebezpeci.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz

Kontakty:

Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz

Internet poradna, www.internetporadna.cz

www.horka-linka.cz

www.napisnam.cz